

N:o 62.

Ank. till Riksd. kansli den 25 april 1902, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om inrättande af ett landsarkiv i Göteborg, m. m.

(I. A.)

Uti lika lydande motioner, väckta inom Första Kammaren (n:o 18) af herr *C. A. Sjöcrona* m. fl. och inom Andra Kammaren (n:o 125) af herr *H. A. Segerdahl* m. fl. har föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida icke den ändring skulle låta sig göra i den planerade landsarkivorganisationen för riket, att ett särskildt landsarkiv för det vestra Sveriges provinser inrättades i Göteborg, och att Kongl. Maj:t ville till Riksdagen inkomma med de förslag, som på grund af denna utredning pröfvades tjenliga.

Till stöd härför hafva motionärerna anfört följande:

I den 1899 den 22 september utfärdade instruktionen för landsarkivet i Vadstena vore förordnad, att arkivalier från Östergötlands, Södermanlands, Örebro, Skaraborgs, Elfsborgs, Bohus och Vermlands län skulle efter hand till landsarkivet i Vadstena öfverföras och der för framtiden bevaras. Af alla dessa länshandlingar vore ännu blott de, som tillhörde Östergötland, till landsarkivet öfverlemnade, hvarjemte Kongl. Maj:t genom kungörelse den 21 juni 1901 förordnat, att arkivhandlingar äfven från Skaraborgs län skulle insändas, ehuru på grund af särskilda orsaker någon verkställighet häraf ännu icke kunnat ske. Innan ett dylikt öfverflyttande till Vadstena landsarkiv af handlingarna från landskapen vester om Vettern hunne ske och innan den definitiva omfattningen af de

distrikt, som skulle falla under de nya landsarkiven i Upsala och Lund, företoges, borde det vara lämpligt att taga i öfvervägande, huruvida icke ett särskildt landsarkiv borde upprättas för det vestra Sveriges provinser eller ett distrikt, omfattande Göteborgs och Bohus län, Elfsborgs, Skaraborgs och Vermlands län, möjligen ock Halland. Redan af de handlingar, som inkommit från Östergötland, hade framgått, att det arkivmaterial, som förefunnes inom orterna och som kunde komma i fråga att till ett dylikt arkiv öfverflyttas, vore mycket vidlyftigare än man från början tänkt sig, och då man dertill hade att vänta, att hvarje efter 1800 följande årtiondes handlingar, hvilka efter hand skulle till landsarkiv förflyttas, komme att växa i omfattning och mängd, skulle det förmodligen inom ganska kort tid blifva nödvändigt att antingen i högst betydlig grad utvidga de landsarkiv, som redan vore beslutade, eller också öka deras antal genom tillskapandet af nya. Den alltför stora omfattningen af de distrikt, som nu vore anvisade de trenne landsarkiven i Vadstena, Upsala och Lund, framstode särskildt vid en jämförelse med förhållandena i Danmark, der man funnit nödigt att inrätta ett landsarkiv på Själland, ett på Fyen och ett i Jutland. Hvad nu särskildt det vestra Sveriges ofvannämnda provinser anginge, utgjorde de tillsammans ett område vida större än det, som tillkomme de danska landsarkiven, och mer än fullt tillräckligt för ett särskildt, i framtiden säkerligen mycket omfattande landsarkiv. Derjemte utgjorde de tillsammans ett på grund af geografiska och äfven i viss mån historiska skäl naturligen afrundadt och begränsadt område af riket.

För ofvannämnda provinser vore det utan tvifvel mycket förmånligt att få sina arkivhandlingar samlade och bevarade på en ort, som icke vore aflägsen, utan centralt belägen och lätt tillgänglig för provinsernas embetsmyndigheter och öfriga invånare. Så vore ingalunda fallet med Vadstena, som låge utanför hela detta område och hvars kommunikationer, särskildt under vintern, vore sådana, att landsarkivet derstädes icke utan stor tidsspillan kunde besökas för anställandet af en arkivalisk undersökning. Det hade blifvit satt i fråga att Leckö slott skulle kunna inrättas till ett landsarkiv för den omgifvande trakten, men äfven detta vore icke tillräckligt centralt beläget eller försedt med de bibliografiska hjälpmedel och öfriga för en arkivforskning på stället oundgängliga förutsättningar — såsom t. ex. tillfälle till bostäder för besökande forskare — för att kunna lämpa sig till ett landsarkiv för vestra Sveriges provinser. På sin höjd kunde det användas till en reservdepot för sådana arkivalier, företrädesvis af yngre datum, hvilka högst sällan eller aldrig komme i fråga att användas af forskare eller vederbörande embetsmyndigheter. Det sjelf-

skrifna centrum för det vestra Sverige och härigenom äfven den naturliga platsen för ett landsarkiv för denna landsända vore deremot Göteborgs stad. Här vore knutpunkten för de många jernvägar, som i olika riktningar genomlöpte de angränsande provinserna, och från de flesta något så när betydande orter inom desamma kunde man på några timmar eller kortare tid förflytta sig till denna stad. Göteborg vore ett stort och rikt utveckladt kultursamhälle, som erbjöde blifvande forskare och arkivtjenstemän en angenäm vistelseort och en rikare andlig milieu. Här funnes ett stadsbibliotek, som vore ett af rikets största bibliotek och som kunde vara af synnerlig nytta för hvar och en, som ville göra en mera djupgående arkivundersökning. Här funnes derjemte en högskola, försedd med professurer i, bland annat, historia, literaturhistoria, statskunskap, nationalökonomi, geografi och nordiska språk, hvilkas innehafvare kunde för egna forskningar och för undervisningen i sina respektive ämnen hafva en stor nytta af ett landsarkiv och dess rika handlingar. Den tillgång på skolade och intresserade krafter, som på grund häraf förefunnes härstädes, borde också kunna vara till gagn icke blott för den vetenskapliga forskning, som i ett landsarkiv kunde förekomma, utan äfven för de undersökningar och utredningar, som å embetets vägnar af arkivets egna tjenstemän eller af tjenstemän tillhörande andra af provinsernas mångahanda myndigheter komme att anställas. Hvad lokal för arkivet vidkomme, förefölle icke omöjligt, att det gamla tyghusets ansenliga kyrkosal skulle härtill kunna inrättas.

Det borde slutligen framhållas, att Göteborgs stad förmodligen vore i tillfälle att bereda sina egna handlingar ett så godt förvaringsrum, att det, på sätt instruktionen för landsarkivet i Vadstena omförmälde, medgäfves staden att få behålla dessa handlingar i sin egen vård, i stället för att deponera dem i ett aflägst landsarkiv. Deraf åter blefve följden, att Göteborgs handlingar komme att förvaras på annan ort än de angränsande länens, för så vidt icke detta genom ett landsarkivs förläggande till Göteborg förhindrades. Men för utredningen af de mångfaldiga spörsmål af administrativ, ecklesiastik, kameral eller judiciel art, hvilka ofta nödvändiggjorde undersökningar i äldre arkivakter, eller för utredningen af eganderättsförhållanden af genealogiska förhållanden i och för arfsfrågor m. m., vore det af viss vigt, att staden Göteborgs och de angränsande länens handlingar vore förvarade på en och samma ort, hvilket ytterligare bestyrkte, att den för ett särskildt landsarkiv i vestra Sverige enda fullt lämpliga platsen vore Göteborg.

I sammanhang härmed har utskottet, på sätt utskottet i utlåtandet n:o 30 i anledning af Riksdagens revisorers berättelse angående verkställd

granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1900 i § 9 anmält, ansett sig böra behandla revisorernas framställning om användande af Leckö slott till depot för arkivalier.

Revisorerna hafva meddelat, att de genom delegerade besökt Leckö å Kållandsö i Venern belägna slott, som för närvarande icke vore för något ändamål disponerad. Detta slott, som innehölle 248 rum, vore uppfördt af gråsten med massiva murar och vore, hvad det yttre beträffade, vederbörligen underhållet med god grund och i godt stånd varande tak. Med anledning af besöket hade revisorerna velat uttala den mening, att, då alltjemt stora kostnader nedlades på fyllande af behofvet utaf nya lokaler för allmänna ändamål, det icke kunde anses vara med god hushållning öfverensstämmande att låta det afsevärdt stora utrymmet inom ifrågasvarande slott stå obegagnadt. Särskildt hade revisorerna funnit detta slott lämpligt för förvaring af arkivalier. Revisorerna förestälde sig nemligen att, om än centrala arkivdepoter eller s. k. landsarkiv bildades i Upsala, Vadstena och Lund med flera orter för emottagande af äldre handlingar, som ej vidare annat än undantagsvis behöfde rådfrågas, det äfven gäfvos en stor mängd andra arkivalier, som i ännu mera sällan förekommande fall behöfde anlitas, men emellertid borde för framtida forskningar bibehållas. Sådana arkivalier syntes icke böra uppställas i landsarkiven utan fast hellre under mindre kostsam vård magasineras å sådan plats som Leckö slott, hvars afskilda läge visserligen gjorde arkivalierna mindre lätt tillgängliga, men dock icke försvårade deras ditförande, då detta ju kunde ske under seglationstid.

Med anledning häraf har öfverintendentsembetet den 14 januari innevarande år afgifvit utlåtande, dervid embetet anført, att Leckö slott utgjorde med afseende å såväl plandisposition som den inre utsmyckningen — verkställd med biträde af jemväl från utlandet inkallade handverkare — ett synnerligt värdefullt prof på en 1600-talets stormans i vårt land bostad och erbjöde, särskildt inom praktgemaken, mycket af betydelse för kändedomen om nämnda århundrades arkitektur och dekoreringskonst, som vore synnerligen väl värdt att tillvaratagas och bevaras. Det syntes embetet därför vara i högsta måtto önskvärdt att vid en eventuel användning af slottets olika lokaler desamma icke måtte för nya ändamål behöfva underkastas sådana förändrings- eller inredningsarbeten, hvilka kunde skada de delvis väl handverksmessigt utförda, men dock i allmänhet intressanta plafond- och väggmålningarna, liksom icke heller den i kulturhistoriskt hänseende märkliga rumsindelningen. Öfverintendentsembetet hölle för sin del före, att vid den af Riksdagens revisorer ofvan föreslagna användningen af slottet dess karakteristiska anordningar skulle på möjligaste bästa sätt

kunna bibehållas och slottet äfven i öfrigt komma i åtnjutande af den vård, hvaraf detsamma såsom en af vårt lands märkligare byggnader måste anses förtjent, hvaran embetet tillåte sig instämma i hvad revisorerna i förevarande afseende anført, i sammanhang hvarmed embetet likväl velat erinra beträffande slottets tre olika hufvuddelar — förborgen, det egentliga slottet och den s. k. köksflygeln — att de i den sist omnämnda byggnadsdelen förekommande lokaler vore i det skick, att de icke utan högst betydande omkostnader kunde förändras för arkivändamål, men att inom förborgen och sjelfva slottet funnes tillhoppa 87 rum — deraf inom den förra 30, inom det senare 57 — med en sammanlagd golftyta af cirka 2,450 qv.-meter, som för jemförelsevis mindre kostnader kunde till arkivrum användas, dock att nödigt blefve att vid framläggande af förslag till arkivinredning i slottet, bjelklagens bärighet blefve noggrant undersökt, äfvensom att fullständig plan uppgjordes för skyddande af i slottet förekommande målningar m. m. dylikt.

Med anledning af i ämnet väckta motioner anhöll 1888 års Riksdag, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande hvilka åtgärder borde vidtagas för att vinna ett bättre handhafvande af på spridda håll inom riket förvarade offentliga arkiv. Vid denna frågas föredragning inför Kongl. Maj:t den 14 januari 1897 anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, bland annat, att i vårt land lämpligen borde inrättas tre centrala arkivdepoter eller landsarkiv. Ett af dessa, förlagdt i Upsala, skulle mottaga handlingar från provinserna norr om Mälaren. Det andra landsarkivet, som borde få sin plats i Lund, skulle vara afsedt för Skåne, Halland och Blekinge jemte de tre småländska länen. För de mellan nämnda två distrikt liggande landsdelarne, eller Södermanlands, Örebro, Vermlands, Östergötlands, Elfsborgs, Skaraborgs samt Göteborgs och Bohus län, borde inrättas ett landsarkiv i Vadstena slott. Hvad Gotland anginge, kunde dess äldre, till omfånget mindre betydliga arkivalier qvarstanna på ön och samlas i någon ellsäker lokal i Visby.

I öfverensstämmelse med den sålunda angifna planen har Riksdagen beviljat *dels* år 1897 för anordnande till landsarkiv af lokaler i Vadstena slott 38,000 kronor, *dels* åren 1898 och 1900 för uppförande af byggnader för ett landsarkiv i Lund tillsammans 190,973 kronor och *dels* år 1898 för beredande af lokaler för landsarkiv i Upsala 106,000 kronor; och föreligger till innevarande Riksdags pröfning från Kongl. Maj:t afgifvet förslag om beredande af lokal i Visby för äldre arkivalier från Gotlands län. — Af de beslutade lokalerna för landsarkiven hafva hittills endast det i Vadstena slott anordnade tagits i bruk.

Då sålunda den antagna planen för inrättande af landsarkiv är under utförande och följaktligen någon erfarenhet ännu icke kunnat vinnas om de beslutade anordningarnas tillräcklighet, anser utskottet skäl icke förefinnas för en afvikelse från förenämnda, af vederbörande myndigheter förordade plan, hvarför utskottet finner sig böra afstyrka det af ofvannämnda motionärer i sådant syfte framlagda förslag.

Hvad vidare beträffar revisorernas framställning i fråga om Leckö slott, delar utskottet revisorernas uppfattning om önskvärdheten af att det stora utrymmet inom denna präktiga byggnad blefve tillgodosedt för något allmänt ändamål. Deremot finner utskottet slottets afskilda läge göra det mindre användbart till förvaring af arkivalier, hvilket i öfrigt, på sätt ofvan anförts, icke torde under nuvarande förhållanden böra ifrågakomma.

Utskottet hemställer alltså:

- a) att herrar Sjöcronas med flere och Segerdahls med flere förevarande motioner icke må af Riksdagen bifallas; samt
- b) att Riksdagens revisorers ofvan omförmälda framställning icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 april 1902.

På statsutskottets vägnar:

P. PEHRSON.
